

Les Torres de Fals

Fonollosa

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Fals. Torres de Fals
Emplaçament Per la Crt. BV-3012, al km 2,6 cal agafar el trencall a la dreta i continuar 900 m

Coordenades:

Latitud: 41.7567
Longitud: 1.73517
UTM Est (X): 394851
UTM Nord (Y): 4623536

Classificació

Número de fitxa 08084-13
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Conjunt arquitectònic
Estil / època: Medieval Romànic Gòtic
Segle XI-XIV
Estat de conservació Bo
Notes de conservació: Caldria una consolidació de la base de la primera torre, ja que corre perill d'eslleivament
Protecció Legal
Número inventari BCIN(R.I.)-51-0005477-00000
Generalitat i altres inventaris
Accés Fàcil
Ús actual: Altres
Titularitat Privada
Titular: Ref. cad.: 010A00014
Fitxes associades:
[Sant Vicenç de Fals](#)
Autoria de la fitxa Raquel Valdenebro Manrique

Descripció

Les torres de Fals suposen un conjunt d'edificacions destinades a la defensa format per dues torres cilíndriques aixecades en dos turons propers, entremig dels quals discorre el torrent de Fonollosa, que desguassa en la riera del mateix nom. Una de les torres forma part d'un conjunt arquitectònic més complexa, ja que aprofitant la carena del turó, se li adossen en direcció a llevant, una casa de planta baixa i primer pis, a través de la qual es fa l'accés a la torre, la rectoria de l'església de Sant Vicenç de Fals, l'església de Sant Vicenç de Fals, i al final, a uns metres de distància, el cementiri parroquial. El conjunt d'edificacions conegut amb el nom de Castell de Fals, no respon al sistema habitual de defensa de la resta de castells, ja que apareixen dues torres ben separades una de l'altra, una encarregada de la defensa del conjunt d'edificacions que envolten l'església i una segona torre de suport per defensar l'indret. La posició enclotada del castell feu necessària la construcció d'una tercera torre de guaita, que es manté pràcticament intacta, adossada al mas de la Torre Sagimona, al bell mig dels camps de Fals. Com element del castell pertanyent a l'alta edat mitjana es conserva la torre de planta circular ubicada d'alt del pujol que domina la confluència d'una torrentera amb la riera de Fonollosa. La torre, presenta una deformació que es mantindrà al llarg de tota la seva alçada, partint ja de la seva base (molt irregular), i prenent forma realment circular a partir dels tres metres d'alçada. L'edifici fou assentat directament sobre la roca natural; pren un diàmetre exterior de 9 m i una alçària aproximada de 19,50 m. Compta amb una petita base feta amb pedres sense treballar i de mides grans (arriben a fer 90 x 95 cm per la cara exterior), lligades amb un morter amb alt contingut de calç, molt típic de les construccions d'entorn l'any 1000. En alguns trams de la part exterior encara s'hi observa encara l'arrebossat que cobria els murs.[AA.DD1984:239] La grandària de les pedres es va reduint a mesura que la torre pren més alçada, sobretot a partir dels 5 m. En els darrers 6 m, els carreus es mostren clarament treballats sent molt més regulars, el que ens indica una ampliació posterior a la seva construcció original, que en un principi hauria tingut 16 m d'alçada. La segona torre fou construïda a migjorn de la primera, a la qual donava protecció. Presenta una planta circular, però en aquest cas ja des de la seva base. Amb un diàmetre extern de 9 m i intern de 4 m (ambdós constants), la torre s'alça fins als 17,20 m, quedant dividida en tres nivells (baixos més dos pisos) i un terrat a la seva part superior. Cadascun dels nivells apareix dividit per un ressalt a forma de cornisa, i la distància entre ells és de 5 m. La porta, situada a la banda nord-occidental, s'obre a uns 7 m del terra exterior, i a 5,5 m a l'interior, a l'alçada del primer pis. És una porta rectangular (150 x 82 cm), amb un gran bloc monolític de llinda. Als peus de la porta hi devia haver una petita plataforma de fusta amb una teulada superior també de fusta, aquest fet seria plausible per l'existència de dos forats quadrangulars al costat de la llinda i als peus de la porta que haurien estat utilitzats per encabir-hi les bigues. L'estructura de l'edifici s'aixecà amb blocs de pedra molt ben treballats i carejats, disposats en filades horitzontals i posats a trencajunts. Els blocs de la base presenten unes mesures considerables (39 x 107 cm; 39 x 65 cm; 39 x 86 cm;...), anant disminuint les seves mides a mesura que la torre va prenent alçada. El lligam de la torre està fet a base d'una mescla de sorra i calç, molt compacte i d'un to grisenc. Des de la distància la torre pre-diferents tonalitats segons el seu aparell constructiu, grisenc a la part inferior, vermellós intens a la seva part central, i de nou gris fosc al capdamunt. Al llarg de la part central i meridional hi apareixen un seguit de forats quadrats i dues mènsules.

Observacions:

(Continuació descripció) Destaca la gran quantitat de marques deixades dels picapedrers: una ombrel·la, un semicercle de radi ultrapassat, una figura semblant a un tascó, un rombe, una incisió semblant a una A i diferents tipus de creus. Una observació detallada d'aquesta segona torre rebel·laria com cap als segles XIII-XIV podria haver sofert greus problemes estructurals havent de reforçar-la, revestint-la amb un mur exterior, que potenciaria el gruix del parament i donaria com a resultat una

torre folrada. Aquest aspecte es detecta perfectament a la part superior de la torre on es pot apreciar encara com la torre disminueix el seu diàmetre i s'aprima. La porta d'entrada es localitza a la banda nord-occidental, a 8 m per sobre del nivell de roca on s'assenta; el seu emplaçament és l'original, però al llarg dels anys s'hi ha anat duent a terme diferents reformes, sobretot a la llinda i als muntants. Actualment l'accés es realitza des de la casa del costat. L'arc que hi ha damunt la porta, lleugerament apuntat, sembla força antic, encara que descansa sobre una llinda que probablement fou afegida en època posterior. Està construït utilitzant un seguit de lloses verticals. Els muntants han estat alterats respecte la construcció original, les mesures dels dos són diferents, i no estan reconstruïts amb el mateix tipus de pedra. La part inferior de la porta fou reomplerta amb noves pedres arran d'alguna de les reconstruccions. Sembla que a l'interior de la torre hi hauria dues falses cúpules, i que per sobre d'aquestes encara hi hauria un o dos pisos més. El conjunt de característiques que presenta la torre, fa pensar que la major part de l'edificació fou construïda vers l'any 1000, al mateix moment en que es vestia la propera torre de Coaner. En època moderna (s.XIX) la torre va tornar a ser reforçada amb la construcció d'un mur atalussat que envolta tot el perímetre exterior a uns centímetres de distància, i que servia per defensar-se de les armes de foc i l'artilleria. Producte d'aquesta última fase s'observa l'inici d'un mur que s'acaba perdent entre enderrocs. La seva alçada màxima és de 4,80 m, amb una amplada de 2m a la seva base, tot i que l'alçada anirà variant per tal de salvar els desnivells del terreny. Les obertures del mur són la porta a migdia (de 80 cm d'amplada) i 12 espitlleres. Els blocs de pedra del mur, de pedra picada, van lligats amb un morter com el de la torre, les filades es disposen horitzontalment i a trencajunt. El sistema defensiu del castell de Fals presenta unes característiques pròpies que el diferencia de la resta de fortificacions de l'època (segle X- XI). L'especificitat i originalitat del conjunt de les Torres del Fals, radica en el fet de que no es tracta d'una sola torre isolada, sinó que conforma un complex sistema de torres -tres en concret- que es reforcen mútuament entre elles. Aquestes torres, d'habitabilitat incòmoda, van tenir tasques residencials, que poden variar des de funcions estrictament militars- és a dir allotjament dels guerrers encarregats de la defensa- fins a convertir-se, endemés, en residència del castlà i la seva família, guerrers, servents i auxiliars. Les condicions d'habitabilitat eren certament precàries, per tal can pensar que l'habitatge usual es feia en dependències més o menys fixes improvisades fora de la torre, i que aquesta tenia una funcionalitat defensiva i simbòlica. L'existència d'un sistema de torres relacionades entre sí, a pocs metres de distància, i la presència d'un element religiós al costat- església de Sant Vicenç-, indica que potser la torre ubicada al pujol principal tindria funcions residencials, mentre que les altres tindria funció de reforç militar i de guaita.

Història

Els castell de Fals, amb les seves dues torres i l'antiga església parroquial de Sant Vicenç de Fals, s'alcen, separades per un barranc, al vessant dret de la riera de Fonollosa, en un punt eminentment estratègic per a la defensa del territori. Alhora, el castell es trobava al mig de l'antic pas del camí ral que menava de Barcelona cap a Cardona. Aquest territori del que parlem, comprenia la major part de l'actual terme de Fonollosa llevat dels territoris nord-occidentals que pertanyen a les parròquies de Fonollosa i Camps. El primer cop que ens apareix documentat el castell de Fals a les fonts escrites, és l'any 995, i des de llavors la seva presència a les fonts serà constant, apareixent amb el nom de "Falcos", "Falchs" i "Falcs". En la segona repoblació del Bages, el comte Guifré organitzà el territori de tal manera que l'interès per la defensa prevalia sobre qualsevol altra necessitat, però la configuració del territori no permetia la creació de nuclis de població concentrats. Així el Bages als llocs alts es poblà de castells, guàrdies i esglésies, metre que als plans apareixien les cases i els camps de conreu. El domini del castell era en mans dels vescomtes de Cardona, que degueren posseir-lo en alou, tal i com es pot deduir al no localitzar-se cap jurament de vassallatge fet pels vescomtes al comte de Barcelona. El vescomte, un cop repoblades les terres del terme de Fonollosa, posà sota jurisdicció del castell de Fals (en mans d'un castlà) els indrets on s'assenta el poble actual de

Fonollosa i la zona de migdia de Camps i Fals. L'any 1021 ens apareix ja documentat el nom del primer feudatari del castell conegut, Bonfill de Fals, quan aquest participa en un acte vescomtal on es fa una donació dels vescomtes a Sant Vicenç de Cardona. L'any 1026 torna a aparèixer el seu nom quan el vescomte Bermon el nomena marmessor citant-lo com a fidel seu, i el 1039 torna a ser marmessor de la vescomtessa Engúncia. El 1042 torna a aparèixer en el testament del bisbe-vescomte Eriball, i també per les deixes que fan a l'església de Sant Vicenç de Fals o a Santa Maria del Grau en els esmentats testaments. Els anys 1123 i 1143 és citat en segles documents un Arnau Bernat de Falcs. El 1176, trobem un Pons de Falcs, que fou succeït per un fill homònim. En morir aquest darrer, el castell fou heretat per Elissèn de Falcs, documentada ja el 1221 i casada amb Ermengol "Sensterra"; aquesta Elissèn deixà el castell de falcs, tingut pel senyor de Boixadors, a la seva filla Romia. Al 1275, s'esmenta un cavaller Guillem de Falcs [BENET, A.; BOLÓS, J.; TORRAS, M.; 1984]. Quan l'any 1314 el vescomte Ramon Folc VI organitza amb el seu patrimoni el seu vescomtat, vinculà el castell de Falcs sota el senyoriu. Al 1375 veiem com el "castrum de Falchs" (de la "vicarie Bagiarum"), passa a formar part del nou comtat de Cardona, i poc més de 100 anys després, el 1468, un grup de representants del castell van fins a Cardona per prestar sagrament i homenatge al procurador del comte, en Guerau d'Altarriba.[AA.DD;1976:369-648] Al segle XVIII el castell apareix formant part de la comarca de Cardona, en aquest cas, cada castell feia referència a un lloc (nucli de població) que posseïa la seva pròpia corporació, i que tenia la capacitat d'enviar el seu síndic a la vila de Cardona cada cop que es reunia la mancomunitat.

Bibliografia

A.DD (1976). Els Castells catalans. Vol V. Ed. Dalmau. Pàgs. 639-648. AA.DD. (1984) Catalunya Romànica. Vol XI. El Bages. Pàgs 239-255 AA.DD. (2004-2005). Falchs. nº 1 a 12 . Grup de divulgació de la història de Fals. Associació Cultural i Recreativa de Fals.

